

УДК 338.242.2

Гнатенко І.А.

*кандидат економічних наук, доцент, докторант
Київського національного університету технологій та дизайну*

ВПЛИВ НАЦІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ

У статті проведено дослідження впливу національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці. З'ясовано основні тенденції інноваційного розвитку в Україні. Визначено позиції держави в окремих загальносвітових рейтингах. Охарактеризовано основні проблеми інноваційного розвитку підприємництва та визначено напрями його поліпшення. Зауважено, що підприємництво стимулює національний ринок праці та є необхідною умовою його ефективного функціонування. Акцентовано увагу на тому, що проблематика інноваційного підприємництва і зайнятості тісно переплетені. Доведено, що саме інноваційні підприємства стимулюють створення нових робочих місць, що знижує безробіття та забезпечує інтенсивність руху робочої сили. Зазначені зрушення, призводять до необхідної конкуренції на ринку праці, що сприяє збереженню трудового потенціалу працівників та накопиченню людського капіталу.

Ключові слова: підприємництво, інновації, національний ринок праці, інвестиції, інновації, бізнес, конкурентоспроможність, зайнятість, безробіття, міжнародні рейтинги, інфраструктура, макроекономічна політика, регуляторний клімат, державні інституції, креативність, людський капітал, технологічні можливості.

Гнатенко И.А. ВЛИЯНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА НА УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ РЫНКА ТРУДА

В статье проведено исследование влияния инновационного предпринимательства на устойчивое развитие национального рынка труда. Выявлены основные тенденции инновационного развития в Украине. Определены позиции государства в отдельных общемировых рейтингах. Охарактеризованы основные проблемы инновационного развития предпринимательства и определены направления его улучшения. Акцентируется внимание на том, что предпринимательство стимулирует национальный рынок труда и является необходимым условием его эффективного функционирования. Отмечено, что проблематика инновационного предпринимательства и занятости тесно переплетены. Доказано, что именно инновационные предприятия стимулируют создание новых рабочих мест, что снижает безработицу и обеспечивает интенсивность движения рабочей силы. Указанные сдвиги приводят к необходимой конкуренции на рынке труда, способствуют сохранению трудового потенциала работников и накоплению человеческого капитала.

Ключевые слова: предпринимательство, инновации, национальный рынок труда, инвестиции, инновации, бизнес, конкурентоспособность, занятость, безработица, международные рейтинги, инфраструктура, макроэкономическая политика, регуляторный климат, государственные институты, креативность, человеческий капитал, технологические возможности.

Hnatenko Iryna. INFLUENCE OF NATIONAL INNOVATIVE ENTERPRISE ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE MARKET OF LABOR

The article analyzes the impact of national innovation entrepreneurship on the sustainable development of the labor market. The main tendencies of innovation development in Ukraine are found out. The position of the state in certain global ratings is determined. The main problems of innovation development of entrepreneurship are characterized and directions of its improvement are determined. It is noted that entrepreneurship stimulates the national labor market and is a prerequisite for its effective functioning. The emphasis is placed on the fact that the issues of innovation entrepreneurship and employment are closely intertwined. It is proved that innovative enterprises stimulate the creation of new jobs, which reduces unemployment and provides the intensity of labor movement. These changes lead to the necessary competition in the labor market, which contributes to the preservation of the labor potential of workers and the accumulation of human capital. Specifies that the issues of innovation entrepreneurship and employment are closely intertwined. The impact of innovative entrepreneurship on employment is that, according to its socio-economic properties, it affects the quantitative and qualitative characteristics of the labor market. It is at innovative enterprises that the creation of new jobs is being created, which contributes to reducing unemployment and stimulates the intensity of the movement of labor between innovative enterprises of different forms of ownership. The aforementioned changes lead to the necessary competition for workers and between employees, which contributes to the preservation of the labor potential of workers and the accumulation of human capital. These aspects allow us to talk about the stabilizing function of innovation entrepreneurship in the labor market. It is revealed that the main obstacles that reduce the functioning of national innovation entrepreneurship in the labor market are: lack of scientific and methodological basis for the formation of an entrepreneurial-oriented innovation system in the labor market; low systemicity in the implemented state measures on the implementation of entrepreneurial potential in the labor market; lack of state strategy for managing innovative business in the labor market; the low efficiency of the system priorities of the functioning of the scientific and technological sphere (the priorities of innovative entrepreneurial development are formally defined "on paper", the mechanisms of their implementation on the labor market have not been worked out in detail), etc.

Keywords: entrepreneurship, innovation, national labor market, investment, innovation, business, competitiveness, employment, unemployment, international rankings, infrastructure, macroeconomic policy, regulatory climate, state institutions, creativity, human capital, technological opportunities.

Постановка проблеми. У даний час важливе місце в функціонуванні та розвитку національного ринку праці відводиться підприємству. Загальновідомо, що великий, середній та малий бізнес сприяє формуванню конкурентного середовища, мобільно реагує на зміну ситуації на споживчому ринку країни і регіонів, позитивно впливає на рівень зайнятості населення, впровадження інновацій тощо. Значно підсилює свій позитивний вплив на ринок праці інно-

ваційне підприємництво, яке змінює та задає подальший тренд розвитку національного ринку праці за рахунок інноваційної складової. На часі детальний розгляд та визначення основних тенденцій розвитку інноваційного підприємництва в Україні та визначення його внеску в функціонування загальнодержавного ринку праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню підприємництва присвячена чисельна

кількість наукових праць іноземних та вітчизняних вчених, серед них слід виділити таких: Б. Буркинський, Л. Вальрас, З. Варналії, Л. Ганушак-Єфіменко, В. Зянько, Г. Кассель, Дж. Кейнс, І. Кукса, Дж. Лодердейл, К. Маркс, Г. Марковіц, Ф. Модільяні, А. Маршал, К. Менгер, А. Пігу, Ж. Сей, С. Сімонді, І. Фішер, М. Фрідмен, Е. Хансен, Дж. Хікс, Й. Шумпетер, А. Шпітгоф тощо. Удосконаленням механізмів, напрямів і засобів підтримки малого підприємства опікувалися такі вчені, як: І. Башіров, А. Воронкова, Л. Воротіна, Г. Козаченко, О. Кужель, І. Сорока, М. Чумаченко та ін. До найбільш значимих фундаментальних досліджень специфіки функціонування національного ринку праці, його інфраструктурного забезпечення, напрямів державного регулювання слід віднести праці таких вчених, як: В.Я. Боброва, В.С. Васильченко, Ф. Еджуорта, Є.Г. Жуліна, Г.Т. Завіновської, Г. Збішко, Н.А. Іванова, В.В. Іщина, В.А. Каменецкого, Дж. Кейнса, Г.І. Купалова, А. Лаффера, К. Маркса, А. Маршала, О.Р. Мельничука, В.П. Патрікеєва, В.П. Петюха, А. Сміта, А.В. Топіліна, Е. Фелпса, Ф. Хайека, Є.І. Чернявської та інших науковців. Вагомий внесок у вирішення питань, пов'язаних з особливостями функціонування ринку праці у відкритій економіці та в контексті глобалізації, внесли такі вчені, як: С. Бандура, Д. Богиня, В. Васильченко, М. Краснов, Н. Павловська, С. Писаренко, В. Стешенко, В. Шевченко, О. Грішнова, А. Колот, В. Сандугей та інші. У той же час, дослідження впливу національного інноваційного підприємства на стабільний розвиток ринку праці проводилося фрагментарно. Існуючі пропозиції, щодо підвищення зайнятості населення шляхом активізацій підприємства, вимагають перегляду за умов сучасного інноваційного розвитку національної економіки.

Постановка завдання. Визначення подальших напрямів ефективного державного регулювання інноваційного розвитку підприємства як фактору стабілізації ринку праці вимагає проведення моніторингу існуючого стану досліджуваного феномену.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційне підприємство являє собою складний соціально-економічний інститут, що включає сукупність господарюючих суб'єктів, які здійснюють активну цілеспрямовану інноваційну діяльність, спрямовану на зростання вартості власного капіталу, а також на задоволення потреб суспільства. Циклічність і нестабільність розвитку економіки негативно позначається на розвитку національного ринку праці, що призводить до скорочення робочих місць, зменшення інвестицій у людський розвиток, збільшення безробіття та загострення інших соціально-економічних негараздів. Неприятливі зовнішні загрози, які впливають на національну безпеку держави, негативно відбиваються на розвитку інновацій, рентабельності великого, малого та середнього бізнесу, знижують адаптаційні можливості національного ринку праці, що викликає мультиплікаційний ефект

для усього національного господарства у цілому. На часі розгляд та моніторинг тенденцій інноваційного розвитку підприємства та аналіз його впливу на сучасний ринок праці з метою подальшого визначення та корегування політики державного регулювання у цьому напрямі.

Інформативно змістовним джерелом при дослідженні інноваційного розвитку національного підприємства в контексті ринку праці є дані глобальних рейтингів, де представлені позиції України відносно інших країн світу. Особливо демонстраційними за нашим баченням, є позиції держави у таких міжнародних рейтингах, де визначено: Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index); Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index); Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index), Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index) тощо. Позиції України за окремими індексами зображено в табл. 1.

Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) – змістовне наукове спостереження, яке здійснюється Світовим економічним форумом разом з Євразійським інститутом конкурентоспроможності та консалтинговою компанією. Результатом цього дослідження є рейтинговий розподіл країн світу за економічною конкурентоспроможністю. Першість рейтингу займають такі країни: США, Сінгапур, Німеччина, Швейцарія, Японія, Нідерланди, Гонконг, Велика Британія, Швеція та Данія. Останні місця – Гаїті, Ємен і Чад. У 2018 році Україна в згаданому рейтингу посіла 83-тє місце з-поміж 140 країн світу. Найближчими сусідами нашої держави в рейтингу є Домініканська республіка (82-тє місце) та Македонія (84-тє місце). Спостерігаються поліпшення за підсумками окремих національних показників, зокрема у: фінансовій системі (підвищення з 120-го до 117-го місця), інституційному розвитку (зі 118-го на 110-е місце, відповідно), інфраструктурі (з 78-го на 57-е), інноваціях (з 61-го на 58-е), ринку товарів (зі 101-го на 73-е), розвитку бізнесу (з 90-го на 86-е), ринку праці (з 86-го на 66-е). Однак слід визначити регрес макроекономічної ситуації (з 121-го на 131-е) і охорони здоров'я (з 53-го на 94-е). Найліпші показники, згідно з рейтингом, демонструє рівень в освіті – 46 місце. Такі рейтингові позиції України, демонструють досить низьку конкурентоспроможність нашої держави на світових ринках. До чинників, які найбільшою мірою знизили позиції держави, треба віднести наявність корупції, політичну нестабільність, збільшення темпів інфляції, низьку ефективність державної політики, слабку розвиненість інституцій, критично нестійку фінансову систему, що звісно відбивається на макроекономічних показниках. Показово, що контрольні показники згаданого рейтингу, які визначають національний рівень ефективності ринку праці та інноваційного потенціалу демонструють тенденції до поліпшення (рис. 1).

Таблиця 1

Позиції України в окремих загальносвітових рейтингах

Назва рейтингу	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Індекс глобальної конкурентоспроможності	73	84	76	79	85	81	83
Глобальний індекс інновацій	73	71	63	64	56	50	43

Джерело: складено за даними [1-2]

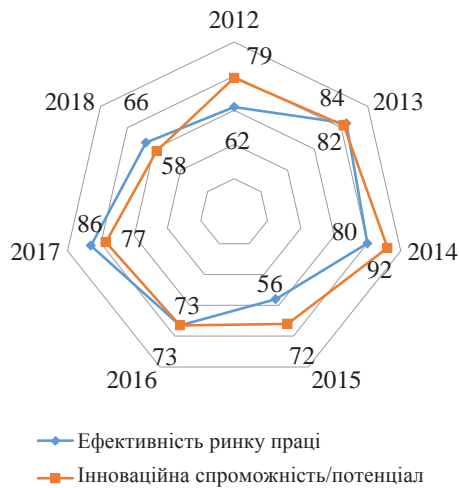

Рис. 1. Зміна позицій України за індексами ефективності ринку праці та інноваційної спроможності

Джерело: складено за даними [1]

Тож, навіть попри низьку загальну конкурентоспроможність країни, національний ринок праці демонструє високі внутрішні адаптаційні можливості, а інноваційна спроможність має тенденцію до поліпшення.

Що стосується Глобального індексу інновацій, який щорічно публікується Корнельським університетом, INSEAD і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, то у 2018 році Україна зайняла 43-є місце (підвищивши позиції відповідно попереднього року на 7 пунктів). Як видно з табл. 1, Україна протягом 2012–2018 рр. покращила результати за досліджуванім індексом на 30 пунктів [2].

Найголовнішими перешкодами, що знижують функціонування національного інноваційного підприємництва на ринку праці є: відсутність науково-методологічної основи формування підприємницько-орієнтованої інноваційної системи на ринку праці; низька системність у запроваджених державних заходах щодо реалізації підприємницького потенціалу на ринку праці; відсутність державної стратегії управління інноваційним підприємництвом на ринку

праці; низька ефективність системних пріоритетів функціонування науково-технологічної сфери (пріоритети інноваційного підприємницького розвитку визначено формально «на папері», механізми їх реалізації на ринку праці детально не відпрацьовані); недостатня готовність апарату державного управління до предметної діяльності, спрямованої на інноваційний розвиток підприємництва за несприятливих зовнішніх умов; слабка координованість у діях суб'єктів підприємництва на ринку праці; низька фінансова забезпеченість грошовими ресурсами для супроводження наукових досліджень та реалізації інноваційних проектів [3–5].

Вітчизняні статистичні дані підтверджують низький рівень інноваційності національної економіки. Як приклад, станом на 01.01.2018 р. в Україні нараховувалося 1805059 од. суб'єктів господарювання (або на 3,2 % менше ніж у 2017 р.), з них 338256 од. юридичних осіб (у т.ч. великих, середніх, малих та мікропідприємств) та 1466803 од. фізичних осіб-підприємців (суб'єктів середнього, малого та мікропідприємства). Водночас, не усі підприємства можна назвати інноваційними. Зокрема, упродовж 2014–2016 рр. частка підприємств у % до загальної кількості підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, за рекомендованими видами економічної діяльності становила лише 18,4%, з них: здійснювали технологічні інновації – 11,8% (5,7% – продуктові та 10,3% – процесові); нетехнологічні – 13,4% (8,7% – організаційні та 10,2% – маркетингові). При цьому кількість працюючих на інноваційних підприємствах складала 41,2% від загальної кількості зайнятих (табл. 2).

Тобто навіть незадовільна інноваційна активність вітчизняного підприємництва та не достатньо висока позиція України у міжнародних рейтингах, все одно доводить значущість інноваційного підприємництва для сталого розвитку ринку праці, зазвичай через стимулювання зайнятості населення. Слід зазначити, що наявний значний взаємозв'язок між рівнем інноваційності підприємства та його розміром. Так, чим вище зацікавленість суб'єктів господарювання до впровадження та реалізації інновацій, тим більше необхідно залучати кваліфікованого персоналу, який буде задіяний у проектуванні наукових досліджень і

Таблиця 2

Розподіл кількості працюючих за видами економічної діяльності у 2016 році (відсотків до загальної кількості працюючих на обстежених підприємствах)

	Кількість працюючих на інноваційно активних підприємствах	Кількість працюючих на неінноваційно активних підприємствах
Усього	41,2	58,8
Промисловість	46,6	53,4
Послуги	29,1	70,9

Джерело: складено за даними [6]

Таблиця 3

Розподіл підприємств за типами інновацій та кількістю працюючих у 2016 році (відсотків)

	Обстежені підприємства, усього	З них інноваційно активні	У тому числі запроваджували		
			технологічні інновації	технологічні та нетехнологічні інновації	нетехнологічні інновації
Усього	100,0	18,4	5,0	6,8	6,6
у т.ч. з кількістю працюючих					
до 49 осіб	100,0	14,8	3,8	4,9	6,1
50–249 осіб	100,0	24,7	7,3	9,8	7,6
250 осіб і більше	100,0	39,6	11,5	19,9	8,2

Джерело: складено за даними [6]

Таблиця 4

Розподіл кількості працюючих за розміром підприємств (відсотків)

	Кількість працюючих на інноваційно активних підприємствах		Кількість працюючих на підприємствах тільки з технологічною інновацією		Кількість працюючих на підприємствах тільки з маркетинговою та/або організаційною інновацією (нетехнологічною інновацією)		Кількість працюючих на підприємствах тільки з технологічною та нетехнологічною інновацією		Кількість працюючих на неінноваційно активних підприємствах	
	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016	2014	2016
Усього	38,2	41,2	16,2	11,4	5,5	6,9	16,4	22,9	61,8	58,8
малі	13,2	16,4	5,0	4,2	5,5	6,6	2,8	5,5	86,8	83,6
середні	21,7	26,0	10,5	7,8	5,5	7,7	5,8	10,6	78,3	74,0
великі	47,3	51,9	19,9	14,3	5,6	6,7	21,8	31,0	52,7	48,1

Джерело: складено за даними [6]

розробок. Тому цілком зрозуміло, що відповідно статистичних даних частка технологічно інноваційних, так і нетехнологічно інноваційних підприємств була вища серед великих підприємств (табл. 3).

Відповідно, кількість працюючих на великих інноваційно активних підприємствах становила 51,9% від загальної кількості працюючих на інноваційних підприємствах. Протилежна ситуація спостерігається на неінноваційно активних підприємствах, де на великих за розмірами суб'єктах господарювання зайнято 48,1 відсотки, а на малих – 83,6 відповідно (табл. 4).

Серед іншого, можемо констатувати, що стабілізаційна функція національного інноваційного підприємництва на ринку праці може реалізовуватися: по-перше, в силу специфіки створюваних робочих місць (залучення розумової, а не фізичної праці) можливе більш широке використання та охоплення праці молоді, жінок та інвалідів, що призведе до скорочення безробіття серед цих верств населення; по-друге, створення робочих місць в секторі інноваційного підприємництва, безперечно чинить позитивний вплив на дію закону попиту і пропозиції на ринку праці окремих регіонів України, де існує необхідність у розвитку інноваційного підприємництва специфічного спрямування (військового, авіаційного, космічного тощо); по-третє, створення додаткових робочих місць на інноваційних підприємствах призводить до зростання числа вакансій в службах зайнятості та приватних кадрових агенціях, що забезпечить мобільність робочої сили та зменшить напруження на ринку праці; по-четверте, наявність великої кількості вакансій за секторами національної економіки на базі різноманітних форм власності інноваційних підприємств призведе до формування нових рис професійної мобільності робочої сили, що в свою чергу, призведе до скорочення застійних форм безробіття; по-п'яте, гнучкість (наприклад: робочого часу або способів використання робочої сили), яка притаманна інноваційному підприємству амортизує і пом'якшує різкі коливання на національному ринку праці, які виникають у зв'язку з закриттям підприємств або скороченням чисельності персоналу.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, проблематика інноваційного підприємництва і зайнятості тісно переплетені. Вплив інноваційного підприємництва на зайнятість полягає в тому, що відповідно до своїх соціально-економічних властивостей воно впливає на кількісні та якісні характеристики ринку праці. Саме на інноваційних підприємствах відбувається створення нових робочих місць, що сприяє зниженню безробіття та стимулює інтенсивність руху робочої сили між інноваційними підприємствами різних форм власності. Зазначені зрушення, призводять до необхідної конкуренції за працівників та між працівниками, що сприяє збереженню трудового потенціалу працівників та накопиченню людського капіталу. Ці аспекти дозволяють нам говорити про стабілізаційну функцію інноваційного підприємництва на ринку праці. Як реальний приклад, можна навести досвід розвитку провідних країн сучасного світу, які на практиці довели необхідність наявності в будь-якій національній економіці висококонкурентного інноваційно спрямованого підприємницького сектору. Міжнародному досвіду розвитку інноваційного підприємництва, як стабілізаційного фактору ринку праці, будуть присвячені наступні наукові дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Global Competitiveness Report 2017–2018 / World Economic Forum. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobal2018%>.
2. The Global Innovation Index 2018 // The Human Factor in Innovation. URL: <http://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=gii-full-report2018>.
3. Олими Р.Л., Комарова А.И. Роль предпринимательства в развитии рынка труда региона. Российское предпринимательство. 2016. Т. 17. № 22. С. 324–325.
4. Агабеян Р.Л. Малый бизнес и занятость населения: положительные и негативные тенденции. Экономика: вчера, сегодня, завтра. 2017. № 1А. С. 35–44.
5. Кукса І.М. Механізм державного регулювання інноваційного розвитку АПК: [моногр.] Національна академія управління. К.: СІК ГРУП УКРАЇНА, 2014. 328 с.
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.